

Gudskul

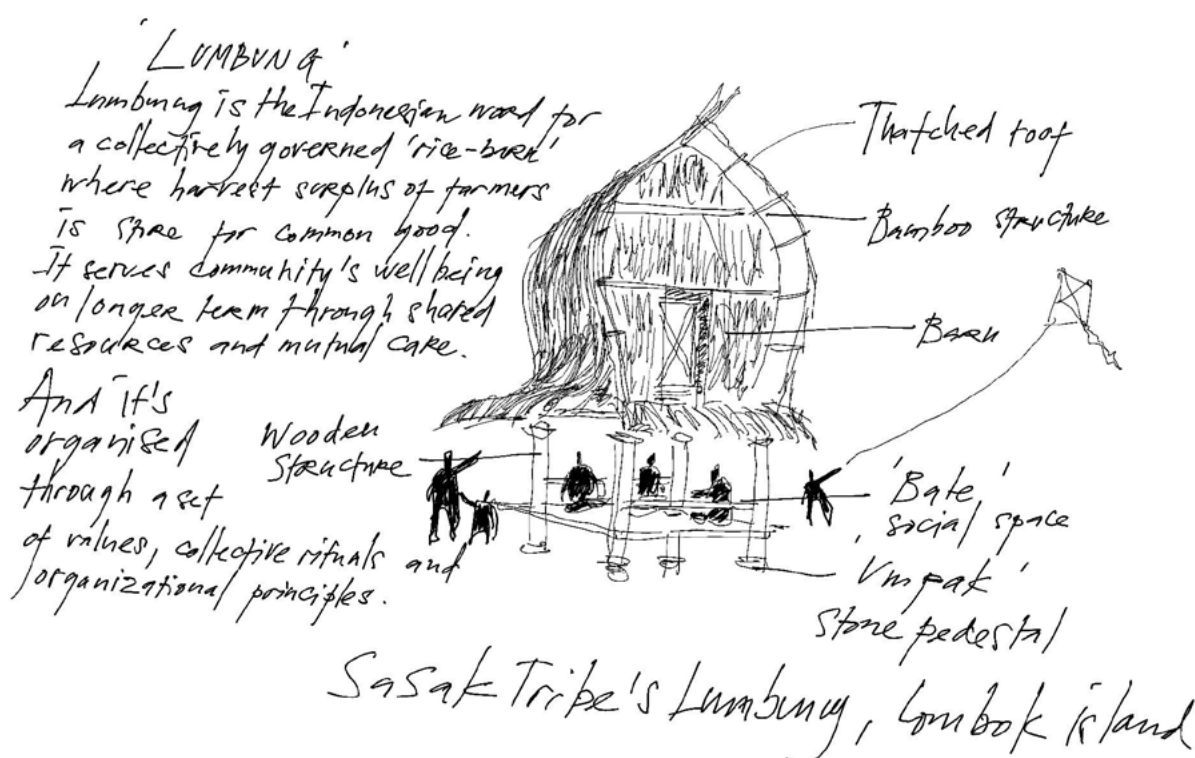
Kollektív gyakorlatok és ökoszisztémák

Jakarta nyüzsgő központjától és felhőkarcolóitól délre, szűken kanyargó utcák, apróbb házak, ágaskodó bambuszok és gyümölcsfák tövében található a ruangrupa, a Serrum és a Grafis Huru Hara kollektívák által működtetett Gudskul¹ intézménye. Az utcáról nyíló sorompó mögött egymás mellett színes konténerépületek és teraszos kifőzdék sorakoznak. Az esős évszakra jellemző égszakadások közötti forró levegőt a kretek cigarettával keveredő sült csirke illata és az emberek kedélyes társalgása tölti meg. „Mbak, ayo kesini mbak!” hangzik el a kantinban a meghívás egy kis csevejre, hiszen ez itt a *nongkrong*, az együtt töltött idő, a „hanging out” helye. Itt szövődnek barátságok, itt pihennek meg egy-egy intenzív megbeszélés vagy produkció között alkotók és kurátorok, de informálisan itt születnek akár további közös víziók és ideák is.

A Gudskul egy nyílt oktatási platform, amelynek pedagógiai modellje a kollektív tanulásra és helyi öko-

szisztéma-építésre összpontosít, és célja, hogy infrastruktúrát biztosítson az indonéziai kortárs művészet számára. Az intézmény főépületének alsó szintje a kollektívák műhelyeinek, workshopoknak, kiállításoknak, rádióstúdióknak, a könyvtárnak és az archívumnak ad helyet, felső szintjén a Gudskulhoz kapcsolódó irodai munka és oktatás zajlik, az udvarában található Gudside-on pedig bérelhető stúdiók, projektterek, üzletek és kifőzdék nyílnak. E terek és tevékenységek rendeződnek a kollektívizmus szellemisége szerint, de mit értenek a Gudskul alapítói és tagjai kollektív értékeken?

Ha tágabb kontextusba helyezzük a kérdést, a kollektívizmus erős jelenlétét az indonéz társadalomban a történelmi, társadalmi és politikai tényezők együttese okozza (Beard és Dasgupta, 2006), melynek egyik könnyen tetten érhető példája a *kampungok* (lakóközteretek) szervezeti és formai felépítése, működése, a lakóközösségek tagjainak egymáshoz való viszonya, közös tevékenysége. A kampung

↑
 Gudskul
 Forrás:
 documenta-fifteen.de

szó szerinti fordítása falvat jelent, mégsem feltétlen utal rurális környezetre; a nagyobb városok és metropoliszok, így Jakarta is formális igazgatási struktúrával rendelkező kampungokból állnak. Egy kampunon belül általában 30-50 ház szerveződik rukun tetanggává (RT), ami nagyjából „szomszédsgai társulásként” fordítandó. Mindegyik RT élén egy, a lakók által választott vezető áll, aki maga is – politikai hatalommal és pozícióval nem rendelkező – helyi lakos, és aki a területért és annak biztonságáért, a közösség érdekeinek képviseletéért felelős. Hozzá tartozik a kampung lakóinak nyilvántartása, szükség esetén ő szervezi a lakók védelmét szolgáló önkéntes éjszakai őrszolgálatot (*ronda*), esetenként szemétszedést és egyéb közös tevékenységeket, melyek helyi közösségi munka – az úgynevezett *gotong-royong* – formájában valósulnak meg (Bubla, 2021). A *gotong-royong* az indonéz filozófia egyik alappillére, ami több módon manifesztálódhat: közös mezőgazdasági munkában (vetés, aratás), közösségi eseményeken nyújtott segítségben (esküvő, temetés), étel vagy más dologi hozzájárulásban (*tolong-menolong*) vagy utak, hidak, házak építésében a közjó érdekében (*kerja bakti*) (Julaikha-Bahri, 2014).

A művész vagy művészeti kollektívák szellemisége, gyakorlatai és szerepvállalásuk is ebben a társadalmi kontextusban értelmezendő. A művész ennek a kollektív rendszernek a tagja, amelyben alkotóként is prioritás a társadalom, a helyi közösség irányába gyakorolt felelősségvállalás, a társadalmi és közösségi kérdésekre való érzékenység, a fizikai és társadalmi környezetre gyakorolt hatás. A *gotong-royong* hagyományából táplálkozva jel-

lemző, hogy a művészeti gyakorlat maga válik a közösségi, társadalmi vagy környezeti problémák tudatosításának, a hiányok áthidalásának, alternatív gyakorlatok keresésének eszközévé, amelynek során a kiindulópont gyakran a saját személyes tapasztalat, a fő motiváció pedig a közösség életminőségének javítása.

Az Indonéziában működő, változatos háttérrel rendelkező, magukat művészeti kollektívaként definiáló társulások mint alulról jövő kezdeményezések esetében Ostendorf (2017) olyan stratégiákat azonosít, mint a DIY- vagy DIWO-módszereket hasznosító alternatív művészetoktatás alkalmazása, a helyi és/vagy nem mechanikus tudásra épülő low-tech megoldások megléte, melyek költséghatékony és könnyen elérhető anyagokkal operálnak („hacking” vagy „making”), a közösségek aktív bevonása, grassroot irányzatok alkalmazása, a közjó (commons) újradefiniálása és újraelosztása, valamint a helyi, úgynevezett őshonos tudás (indigenous knowledge) és gyakorlatok újjáélesztése. Különösen fontos azonban, hogy e fogalmak és megnevezések valójában legfeljebb a nyugati kultúrából táplálkozó értelmezési keretként szolgálhatnak. Ahogy Gesyada Annisa Namora Siregar jakartai kurátor, a Gudskul tagja hangsúlyozta, a tevékenységeiket gyakran részvételi művészetként, közösségi művészetként vagy társadalmilag elkötelezett művészetként leíró kifejezések erősen terheltek és indonéz kontextusban nem helytálló nyugati fogalmak, hiszen éppen a mindent átható és meghatározó kollektívizmus szellemiségét mulasztják el felismerni. A közösséghez, társadalomhoz kapcsolódó (művészeti) gyakorlat itt nem műfaji specifikum, hanem

alapállás. E mentén értelmezhetőek a Gudskul és az azt működtető csoportosulások kollektív értékeként definiált alapfogalmi – mint a nagylelkűség, az egyenlőség, a megosztás, a helyi beágyazottság, a humor –, valamint tevékenységei is.

A Gudskul kulcsszereplői ugyanúgy, mint számos más indonéz művészeti kollektíva, egy bérelt lakóház teréből indultak, ami a közösségi tevékenységeknek, az alkotásnak és sokszor az oktatásnak is helyet ad, s melynek tetőzése a Gudskul létrejötté.

A Serrum alapító tagjaitól egyébként sem áll távol az oktatás, hiszen képzés tekintetében művészeti és művészetoktatási háttérrel egyaránt rendelkeznek, azonban a hagyományos edukációs kereteket sosem érezték magukénak. Mégsem távolodtak el teljesen eredeti profiljuktól: több informális oktatási programot fejlesztettek ki jakartai középiskolás diákok részvételével (2014, Kurikulab; 2016, Extracurricular; 2018, Remedial), melyek során közösen térképeztek fel különböző információ- és tudásfogyasztási mintázatokat naprakész műveltség és szakértelem kiépítése céljával. *Pasar Ilmu* (Knowledge Market, vagyis „tudáspiac”) elnevezésű projektjük kísérleti modulként indult, amely a kereslet és kínálat elvein alapuló tanulási interakciókat hangsúlyozta különféle háttérű szakemberekkel és tanulókkal készített interjúk segítségével. Arra voltak kíváncsiak, milyen tudásra van szükség és milyen szakértelmet, tudást tudnának megosztani másokkal, s e kérdésekre adott válaszok formálják magát a tantervet. Performatív eseményeik keretében, két szék – két ember véletlenszerű párosításával is létrehozzák a tudásmegosztás és -csere kísérleti terét. Arra a fajta tudásra kíváncsiak, ami az iskolában hagyományos keretek között nem megszerezhető, ami a jelen korra és környezetre reflektál, helyi narratívákra épít. Van, mikor az eredményeket helyi közösségekkel és oktatási intézményekkel együttműködve egy szemeszteren keresztül külön kurzusként (*mulok*) is oktatják az érintett iskolákban. A *Pasar Ilmu* első állomása a 2015-ös Jogja Biennale volt, amelynek keretében egy tanuló és egy úgynevezett *abdi dalem*, a योगyakartai szultáni udvar egy tagja közötti párbeszéd zajlott; e performatív kísérleti tér azóta megjelent a világ különböző pontjain és kultúráiban.

A Grafis Huru Hara kollektíva szintén rendelkezik művészetoktatási háttérrel. Tevékenységeik fókuszában az Indonéziában különös jelentőséggel bíró többszörösítő grafikai eljárások (printmaking) vannak, ehhez kapcsolódó workshopokat, képzéseket tartanak. Jelenleg azt kutatják, milyen alternatív anyagok által tehető szélesebb körök számára is hozzáférhetőbbé, költséghatékonyabbá ez a technika – így jutottak el a Tetra Pak kísérletekhez, amelyet hordozóként használnak a jóval költségesebb réz- vagy alumíniumlapok helyett.

A 2000 óta működő ruangrupa nevéhez a több mint két évtizedes nemzetközi jelenlét mellett olyan helyi projektek köthetőek, mint a *Jakarta 32°* (2004–) kezdeményezés, egy diákfórumból kinőtt évenkénti videó-, zenei, film-, képregény- és street art fesztivál vagy a biennálérendszerben működő *OK. Video new media* fesztivál. Utóbbinál alakult ki a mind a Gudskul működésében, mind a documenta fifteen alatt alkalmazott *lumbung* stratégiája. A *lumbung* egy helyi épülettípus és gazdasági modell, ahol és ahogyan a rizst tárolják: a felesleg, ami keletkezik, közös tartalék, a közösségből bárki felhasználhatja. A *lumbung* egyúttal tehát szimbólum is, az erőforrás, a közös jövő záloga, vagyis egy gondolkodásmód (rakun, 2019). A *lumbung* nem koncepció, hanem protokoll és munkamódszer, ami megkérdőjelezi a fennálló művészeti

gyakorlatokat, alternatív módszerekkel kísérletezik, amelyek művészeti ideákat kihívásokkal teli kontextusban is képesek megvalósítani és fenntartani: olyan helyeken, ahol cenzúra van, ahol kevés vagy semmiféle központi támogatás nem elérhető, ahol kevés a tőke. A ruangrupa maga is így formálódott; a bő húsz évvel ezelőtti Indonéziában a megdőlt Suharto-diktatúra után ugyan még nem volt elérhető infrastruktúra, de megnyílt a lehetőség a kísérletezésre, így maguk hozták létre, amire szükség és igény volt. A *lumbung* tehát egy kollaborációra épülő gazdasági rendszer és a fenntarthatóságról közösen gondolkodó baráti hálózat (uangrupa, 2019).

Lefordítva ezt a konkrét művészeti gyakorlatra, a folyamat, az ökoszisztéma kialakítása a cél, ahol újrapozicionálódik a művész és a kurátor, ahol a tartalom ezekből az aktivitásokból alakul és a társadalom számára is jelentőséggel bír (Nagy, 2019). A három kollektíva saját művészeti praxisán is túlmutatva pontosan e víziók alapján hozta létre a Gudskul intézményét, ami további kollektívákat maga köré gyűjtő „helyi *lumbungként*” (*lumbung lokal*) értelmezendő – s melynek kiterjesztett dimenziója a documenta fifteen *lumbung*hálózata (*lumbung interlokal*). A Gudskulban 2018 óta zajlik az oktatás. Az első két tanévben aktív művészeti praxissal rendelkező egyéni alkotók csatlakozhattak a különböző szakterületek szerint felépülő, egyéves képzéshez (studio work, spatial studies, curatorial studies stb.), az utóbbi két évben azonban kifejezetten kollektívák számára volt elérhető. Sőt, a pandémiának és az online térbe kerülésnek köszönhetően már nemcsak indonéz, hanem a közeli időzónákba eső régió

↑
Gudskul:
Collective cards
Fotó: Bubla Éva

↑
Selarasa Foodlab,
Gudskul, Jakarta
Fotó: Selarasa

alkotócsoportjai számára is hozzáférhető az oktatás. Az aktuális évfolyam hallgatói minden tanév végén közös projektet hoznak létre, idén például a Jakarta Biennalén látható *Ring Projectet*, ami kiállítás formájában mutatta be a kollektívák együttműködésére épülő kutatási és alkotói projekteket.

Néhány „zárófeladat” működésében és hatásában valóban túlmutat egy-egy tanéven vagy kiállítási kereten. Ilyen például az első évfolyam néhány tagja által életre keltett *Selarasa Foodlab* projekt. A Selarasa Foodlab egy a művészet, gasztronómia és társadalmi vállalkozás határterületein szerveződő kezdeményezés, ami mára hubbá nőtte ki magát. A Gudskul udvarában található Selarasa menzaként és termékboltként funkcionál, egyúttal azonban célja a helyi termelők promotálása is. Az ételek helyi gazdálkodók által termesztett alapanyagokból készülnek, melyeket az itthon használatos „csomagolásmentes bolt” szellemiségében meg is lehet vásárolni, nagyobb mennyiségű igény esetén pedig közvetlenül a termelőkkel is kapcsolatba lehet lépni. A Selarasa csapata ezen túl művészeti rendezvényeken jelenik meg performatív konyhájával, de különböző programokon keresztül összeköti a helyi lakosokat és gazdálkodókat is, legyen az egy alternatív sétavonát-étterem vagy workshop. Folyamatosan gyarapodik a hálózatuk és tevékenységeik köre, így jött létre közös *Aroma Mapping* workshopunk is, ahol helyi termelők egy csoportjával a gazdálkodásokra jellemző egyedi illatprofil létrehozásával kísérleteztünk, amely művészeti installációkban, de egy termékbővítés palettáján egyaránt alkalmazható.

A kísérletező és vállalkozó szellem a Gudskul további résztvevőire is jellemző. A Gudside R&D terében upcycling tevékenységek folynak, a műanyag hulladékok átdolgozott

formában installációkba, használati tárgyakba kerülnek beépítésre, de készülnek táskák és egyéb kiegészítők is kifejezetten a rendezvények során elhasznált molinókból és nyomdai anyagokból. A Gudside ad teret a rurushopnak is, ahol a kollektíva tagjainak és barátainak a merchandise termékei kaphatóak, de itt található a Serrum Art Handling bázisa is, ami a Serrum rendezvényszervező és kiállításrendező for-profit vállalkozása. A Gudskul így az alkotáson, az oktatáson és a (tudás)megosztáson túl, ahogy ők fogalmazznak, a fenntarthatóság platformjaként is szolgál.

Sokszor megfogalmazódik a kérdés, mi az, ami az indonéz kollektívák működéséből számunkra a nyugati kultúrába, a perifériáról a centrum (vagy pánperiféria) országaiba átültethető. Van-e egyáltalán ilyen, vagy a különböző kulturális kontextusok eleve áthidalhatatlan távolságot teremtenek, és önálló buborékként léteznek? Hogyan értelmezhetjük például a documenta fifteen törekvéseit, és milyen határokat szab ennek a nyugati (művész) társadalom?

Ahogy az indonéz kollektívák munkáját, úgy a documenta kuratori koncepcióját is az együttműködés szellemisége és a hosszú távú hatás megteremtése motiválta – ami, ahogy ők fogalmaztak, túlmutat a documenta száz napján.² Ebben a pillanatban még ez a száz nap el sem telt, azonban az elmúlt hetek történései számomra máris azt mutatják, érdemes lenne a kritikusságot ugyan szem előtt tartva, mégis a megértésre összpontosítva felvállalni a kölcsönös párbeszédet, azt nyíltan kezelni, egymás kulturális kontextusát mélyebben megismerni, ezáltal is egy inkluzívabb és transzparensabb, valóban együttműködésre alapuló (globális) társadalmat kialakítani.

A kutatás a Peter és Irene Ludwig Alapítvány Aachen kutatási ösztöndíjának, valamint a Magyar Képzőművészeti Egyetem Doktori Iskolájának támogatásával valósulhatott meg.

Felhasznált irodalom

Victoria A. Beard – Aniruddha Dasgupta: Collective Action and Community-driven Development in Rural and Urban Indonesia. *Urban Studies* 43(9), 2016, 1451-1468.

Bubla Éva: Kollaboratív jövőképek: a művészeti gyakorlatok és a környezeti nevelés kapcsolódásai. *transzitblog.hu*, 2021. január 4.

Siti Julaiqha – Syamsul Bahri: Nilai-nilai gotong-royong dalam masyarakat petani padi sawah di desa sungai siput kecamatan. *Jom FISIP*, Volume 1, No. 2, 2014.

Nagy Gergely: „Ez az egész csak ideiglenes” – Farid Rakun, a ruangrupa csoport tagja, a 2022-es documenta egyik kurátora. *artportal.hu*, 2019. október 31.

Yasmine Ostendorf: *Creative Responses to Sustainability. Cultural Initiatives Engaging with Social and Environmental Issues*. Indonesia Guide, Asia-Europe Foundation. 2017.

farid rakun: *Dot.to.Dot vizitorprogram prezentáció*. Centrális Galéria, Blinken OSA Archívum, Budapest, 2019. október 24.

ruangrupa: *What Indonesian Curators ruangrupa Learned from an Agrarian Tradition*. Frieze, 2019. augusztus 19.

↑

TUDGAM x LOSTGENS: *Warung, Ring Project* – Jakarta Biennale 2022
Fotó: Bubla Éva

Felhasznált háttérinterjúk

Art Collective Compound (ACC) képviselői, Gudskul, Jakarta, 2022. január 18.

farid rakun (ruangrupa), Gudskul, Jakarta, 2022. január 19.

Gesyada Annisa Namora Siregar, Gudskul, Jakarta, 2022. január 15.

Julian Rieziki Pratama (Selarasa Foodlab), Gudskul, 2022. január 19.

Risya Ayudya (Selarasa Foodlab), Gudskul, 2022. január 13.

¹ www.gudskul.art

² „We want to create a globally oriented, collaborative and interdisciplinary art and culture platform that will remain effective beyond the 100 days of documenta fifteen. Our curatorial approach strives for a different kind of collaborative model of resource use—in economic terms but also with regard to ideas, knowledge, programs and innovations.” Source: <https://documenta-fifteen.de/en/about/>